

Øyvind Lyngseth

Strygerspillet's fænomenologi

Indledende undersøgelser til en fænomenologisk funderet strygerpædagogik. Et fænomenologisk bidrag til den praktisk musiske pædagogik

Abstract

What characterizes the relationship between the reflexive/derivative/analytic and the unthematized/prior/immersed interpretative engagement with a string instrument (violin, viola, cello and double-bass) in praxis? In this article, the phenomenological investigation of this relationship brings into light some unclear aspects of Heidegger's discrimination between the 'ready-to-hand' and the 'present-at-hand' distinction in *Being and Time*. Furthermore, this analysis provides the background for some fundamental and extremely important phenomenological instrumental-pedagogical reflections, which have not been adequately addressed in previous or current instrumental-pedagogical literature. Hence, this article examines some basic phenomenological insights and illustrates the importance and usefulness of these insights in future instrumental-pedagogical research.

Nøgleord

Strygerspil, oprindelig og afledt forståelse, ved- og forhåndenværende, Heidegger, vedhåndenhed, perceptuel mangfoldighed, synæstesi, fænomenologisk begrundet strygerpædagogik

Indledende kommentarer

Artiklens tematik er som overskriften angiver strygerspillet's fænomenologi, men det er væsentligt for forståelsen af de følgende analyser, at disse læses som værende *indledende* undersøgelser til en fænomenologisk funderet strygerpædagogik. Sigtet er således ikke at udfolde en praksisnær fænomenologisk strygerpædagogik inden for eller i forhold til den gængse instrumentaldidaktiske og pædagogiske tradition eller litteratur.¹

1 Artiklen forholder sig hverken til specifikke strygerfaglige teorier eller til mere almenmusikpædagogiske værker. Formålet med dette greb er dels at holde fokus på det rent strygerfænomenologiske og dels at forholde dette direkte til Heideggers tænkning i *Væren og Tid*. Analyserne kunne have inddraget relevante pædagogiske og filosofiske værker, som f.eks. Frederik Pio, *Introduktion af Heidegger til de pædagogiske fag*. (København: Faglig Enhed Musikpædagogik, Aarhus Universitet, 2012), der byder på interessante refleksioner i forhold til artiklens tematik, eller Hubert og Stuart Dreyfus' analyser af mesterlæremodellen i *Mind over Machine* (New York: Free Press, 1986). Når disse værker ikke inddrages, er dette begrundet i ønsket om at holde fokus på de strygerfagligt set grundlæggende fænomenologiske forhold. Analyserne indgår i et større forskningsprojekt: *Strygerspillet's epistemologi*, hvor

Øyvind Lyngseth, Aarhus Universitet, Danmark
E-mail: filolyng@cas.au.dk

Studier i Pædagogisk Filosofi | www.ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/spf | ISSN nr. 22449140

Årgang 3 | Nr. 2 | 2014 | side 35-60

Artiklens karakter af at være *indledende* undersøgelser inddrager nogle problemstillinger, der hver især kunne opfattes som værende dens primære anliggende. Dog er hverken Heideggers brugstøjsanalyser eller kritikken af disse, eller instrumentalpædagogisk lærings-teori, artiklens hovedtema(er). Udfordringen er at udfolde et fænomenologisk grundlag, hvorpå der efterfølgende kan udfoldes og udvikles en praksisrefererende forståelse af strygerfagets epistemologiske grundlag. Ønsket er at bidrage med forskning, der kan udgøre et teoretisk korrektiv til den etablerede instrumentalpædagogiske praksis.

I. Problemstilling

Musikudøvelse på et strygerinstrument (violin, bratsch, cello eller kontrabas)² er gennemgående præget både af en nær og fortrolig 'rygmarvsfornemmelse' for spillet, herunder instrumentet og af et distanceret analytisk, reflekterende og tematiserende forhold. De instrumentaltekniske krav til motoriske og taktile (berøringssansen) færdigheder er dog så høje inden for den klassiske musik, at fremførelse af musik fra den klassiske musiks ofte virtuose repertoire med nødvendighed må være båret af en instrumentalteknisk fortrolig 'rygmarvsfornemmelse'. Det er hverken muligt eller ønskeligt at kunne eller skulle foretage en distanceret analyse af ens egen instrumentaltekniske udøvelse under en koncertfremførelse.

Alle, der har arbejdet med at tilegne sig instrumentaltekniske færdigheder inden for musik kender nok dette forhold, at man hurtigst muligt ønsker at beherske instrumentet på en så fortrolig og ubesværet måde som muligt. Som nybegynder skal man dog almindeligvis først lære, at dette kræver et nøjagtigt, bevidst, analytisk, reflekteret og metodisk arbejde med både instrumentaltekniske og musikfaglige forhold. Der skal ikke blot øves, – der skal øves koncentreret og nøje. En fejl, som mange begår, er, at der spilles i stedet for at øves. Det forekommer mere fristende at spille end at øve, og således tabes ofte den nødvendige analytiske distance til spillet – med det resultat, at der indlæres uheldige eller uhensigtsmæssige bevægelsesmønstre, forkerte rytmiske forløb samt dårlig intonation eller klang. Ved den ugentlige undervisning påpeger læreren dette, og eleven/den studerende indser, at indsatsen ikke har været grundig nok. Kritikken/undervisningen virker (ideelt set), og den studerende indser vigtigheden af, at følge lærerens anvisninger mere nøje – underlægge sig den store viden/traditionen/autoriteten, og håbe på, at der med tiden 'kommer lys i den anden ende af tunnelen'. Håbet er således, at man på et tidspunkt igen kan tillade

bl.a. den nævnte mesterlæremodel vil blive analyseret og kritiseret. En redegørelse for områdets 'state of the art' vil udgøre et selvstændigt forskningsfelt, der ud over en oversigt over den relevante aktuelle strygerdidaktiske og pædagogiske forskning, også må omfatte en analyse af de sidste ca. 120 års strygerpædagogiske vidensgrundlag. Den selvforståelse, der præger den aktuelle strygerpædagogiske praksis, refererer til en meget lang tradition, der i udpræget grad – og i sig selv – tillægges en praksis-legitimerende epistemologisk værdi. De mange instrumentalpædagogiske værker, som flere af de store violinister, bratschister og cellister gennem tiden har udgivet, udgør en væsentlig del af områdets 'state of the art'. Analyserne af de mange hertil knyttede videnskabsteoretiske problemstillinger fordrer inddragelse af ret omfattende videnssociologiske redegørelser af både epistemologiske, instrumentaldidaktiske og institutionelle formative forhold.

2 Til stryger 'familien' hører også instrumenter som liran, gamben og andre ældre beslægtede instrumenter.

sig blot at spille. Men nu på en måde, hvor den instrumentaltekniske/håndværksmæssige beherskelse af spillet ikke er til hinder – eller er et problem – for udfoldelsen af en musikalsk idé eller interpretation af det fremførte værk.

Denne beskrivelse af tilegnelsen af instrumentalteknisk færdighed vil være genkendelig for alle udøvere af klassisk musik og i samtlige uddannelsesinstitutioner. Her skal der rettes et kritisk filosofisk blik på de instrumentalpædagogiske antagelser vedrørende den forståelsmæssige struktur som overstående beskrivelse rummer. Undersøgelsen fokuserer primært på antagelsen om, at den analytiske og reflektivt tematiserende tilgang til spillet er forudsætningen for et fortroligt og u-tematiseret instrumentalteknisk forhold til musikudøvelsen. Der skal ikke argumenteres for, at spillet kan læres uden seriøs øvning. Der skal derimod stilles kritiske spørgsmål ved den udlægning af de forståelsmæssige forhold, der synes indeholdt i overstående beskrivelse. Anderledes formuleret: Det skal undersøges, hvordan forholdet mellem de to sider ved musikudøvelsen skal forstås – den før-tematiske (oprindelige) og den tematiske (afledte) forståelse. Analytisk arbejde med udvikling af instrumentalteknik er et afgørende element i enhver musikers uddannelse, men at denne proces skulle være konstituerende for en musikers fortrolige forhold til sit instrument er ikke givet. Fortroligheden viser sig som et væsentligt forhold allerede for den lidt øvede musikstuderende, hvilket er et underkendt fænomen inden for store dele af det musikpædagogiske arbejde. Der er her ikke blot tale om, i hvilken grad den unge studerende evner at tilegne sig den 'rigtige' instrumentaltekniske håndtering af instrumentet, men om den fortrolighed og u-tematiserede forståelse, som præger den unge studerendes forhold til de mange perceptuelle sider ved spillet og den instrumentale og håndværksmæssige læreproces.

1.1. Analysens fænomenologiske tilgang

Til analysen af disse forhold benyttes en teoretisk filosofisk konstruktion, der kan belyse den forståelsmæssige struktur, som de to sider ved den instrumentaltekniske læring er betinget af. Til dette formål vil fænomenologien udgøre et både velfunderet og interessant analyseredskab. Den fænomenologiske skelnen mellem et før-teoretisk og et teoretiserende forståelsmæssigt forhold til perceptuelle objekter indfanger flere væsentlige sider ved problemstillingen.

Dette – eller disse – forhold italesættes inden for fænomenologien på flere måder og i forhold til flere videnskabsteoretiske problemstillinger. Hos både Husserl og Heidegger kommer dette blandt andet til udtryk som en kritik af den naturvidenskabelige selvforståelse. For begge filosoffer bliver det væsentligt at påpege, at vor før-videnskabelige verden, hvor verden er givet konkret, sanselig og anskueligt, er den virkelighed som naturvidenskabens nødvendigvis må lægge til grund for dens iagttagelser³. Analogt med dette forhold

3 Se f.eks Edmund Husserl, *Die Krisis der europäischen Wissenschaften und de transzendente Phänomenologie*, Husserliana VI. Udg. af W. Biemel (Den Haag: Martinus Nijhoff, 1962 [1936]), og Martin Heidegger, *Væren og Tid* (Aarhus: Forlaget Klim, 2007 [1927]).

interesserer både Husserl og Heidegger sig for, hvordan forholdet mellem den videnskabelige teori og det konkrete historiske liv skal forstås.

1.2. Heideggers forståelsesbegreb og begreberne vedhåndenværende og forhåndenværende

I Martin Heideggers hovedværk *Væren og Tid* (herefter forkortet *V&T*)⁴ udfoldes disse refleksioner som grundlæggende forhold inden for det heideggerske forståelsesbegreb. Her udfoldes den før-videnskabelige og før-teoretiske erfaringsverden som et forståelsesmæssigt forhold. I *V&T* beskrives *forståelse* som et eksistentiale, hvilket betyder, at det er et fundamentalt forhold ved Daseins (Tilstedeværens) ontologiske struktur. Analogt med Husserls livsverdensbegreb⁵ udfoldes og karakteriseres den før-refleksive erfaringsverden som et oprindeligt forståelsesforhold, kategorielt adskilt fra et videnskabeligt, teoretisk, analytisk og som Heidegger benævner et 'ikke-oprindeligt', men 'afledt' forhold.

Livsverden bliver i det følgende anskuet som værende den erfaringsverden, vi i dagligdagen tager for givet, og som vi er så fortrolige med, at vi ikke sætter spørgsmålstegn ved den.

I *V&T* bliver forståelsesbegrebet i væsentlig grad analyseret via en undersøgelse af, hvordan vort forhold til værktøj – og mere generelt brugstøj – anskueliggør, hvordan vort omverdensforhold og vor tilstedeværen konstitueres af de to forståelsesmoduser af noget *forhåndenværende* og af noget, der betegnes *vedhåndenværende*. Det forhåndenværende har vi et distanceret forhold til. Det kendetegner en refleksiv/analytisk/teoretisk, og som sådan afledt forståelsesmodus, hvorimod det vedhåndenværende er nær ved og fortroligt – og som sådan oprindeligt og ikke-tematiseret. Heidegger beskriver det vedhåndenværende som noget, der ikke gør opmærksom på sig selv. Han skriver: "Det, at verden ikke bekendtgør sig selv, er mulighedsbetingelsen for, at det vedhåndenværende kan undgå at træde ud af sin upåfaldenhed og det er gennem denne ikke-træden-frem, at den fænomenale struktur for dette værendes i-sig-selv-væren konstitueres."⁶ Den erfaringsverden, der ikke gør opmærksom på sig selv, udgøres af et forhold, der ifølge både Husserl og Heidegger er *oprindelig*, og som enhver tematiserende, teoretiserende, analyserende og/eller refleksiv erfaring grunder på eller tager sit afsæt i.

Anvendt på den indledende beskrivelse af den instrumentaltekniske læring bliver musikinstrumentet – som et instrumentalt håndværksmæssigt anliggende – et *forhånden-*

4 Cf. Heidegger, *Væren og Tid*.

5 Husserl indfører begrebet *livsverden* i en beskrivelse af den før-videnskabelige erfaringsverden og anvender begrebet i flere forskellige sammenhænge. Husserls livsverdensbegreb er således flertydigt, og dets konkrete betydning afhænger af den sammenhæng, det indgår i. I denne artikel bliver begrebet *livsverden* anvendt som et begreb, der beskriver en før-teoretisk erfaringsverden. Begrebet skal ikke blot forstås som det før-videnskabelige, men som en før-teoretisk, anskueligt givet erfaringsverden i dens fulde konkretion. Denne fortolkning af livsverdensbegrebet udfoldes primært i Husserls sidste skrift *Krisis*, hvor begrebet anskues som et dynamisk, ikke statisk begreb, hvor den konkrete livsverden indoptager teoretiske antagelser. I den konkrete strygerfænomenologiske sammenhæng betegner det således også tematiserede og analytisk bearbejdede perceptuelle forhold. Det teoretiserende omverdensforhold kan i denne (husserlske) sammenhæng siges at kunne synke ned i den før-teoretiske *livsverden*.

6 Cf. Heidegger, *Væren og Tid*, 98.

værende, når udøverens forståelsesforhold til dette er analytisk (og afledt) – og således gør opmærksom på sig selv. Det håndterlige ved spillet/instrumentet er et *vedhåndenværende*, når den instrumentale håndtering ikke gør opmærksom på sig selv, men derimod som en u-tematiseret forståelse indgår i musikudøvelsen. Som det fremgår af artiklens indledning, er det – inden for musikundervisningen – alment accepteret, at håndteringen af musikinstrumentet er præget af de to forhold (forståelsesmoduser).

Denne kategoriale distinktion – mellem det ved- og forhåndenværende – bør identificeres som værende repræsentativ for forholdet mellem det fortrolige spil og den del af spillet, der præges af et instrumentalt teknisk analytisk og reflektivt forståelsesforhold. Denne identifikation viser sig dog ikke at være helt ukompliceret. På den ene side forekommer det evident, at strygerspillet er præget af en række forhold, der ikke gør opmærksom på sig selv (som vedhåndenværende). Men, at disse forhold er det samme som en instrumentalt teknisk fortrolighed, er på den anden side ikke indlysende.

Når en violinist lægger sit instrument til rette ved venstre skulder/kraveben og med højre hånd og bue stryger de første toner ved en koncertfremførelse eller som opvarmning til dagens øvning, vil der være adskillige allerede forståede forhold, der indgår i denne bevægelse. 'Bueholdet' er måske så indøvet, at det eller den (buen) ikke 'gør opmærksom på sig selv', lige som måden man står på, føddernes position, hovedets lille drejning mod venstre, violinistens vejrtrækning eller ansigtets mimik heller ikke træder ud dets upåfaldenhed. Når de første toner lyder, vil de allerede forståede og anskueligt givne erfaringer relateres til en *perceptuel mangfoldighed*⁷ af tonalitet, rytmik, klang, balance, taktile fornemmelser, intonation, bevægelse, etc. Alle disse forhold *kan*, som en del af spillet, gøre opmærksom på sig selv og således træde ud af den oprindelige upåfaldenhed. Udøveren bliver f.eks. opmærksom på, at instrumentet ikke ligger på kravebenet på den måde, det plejer, og at venstre hånds taktile fornemmelse derfor bliver ufri. Herved gør måske intonationen opmærksom på sig selv, hvilket kan bevirke, at også det rytmiske forløb gør opmærksom på sig selv. Violinisten skal nu på reflektiv og analytisk vis korrigere for de mange forhold, der har bevirket, at spillet er trådt ud af dets upåfaldenhed.

I eksemplet her er der sket et brud mellem en oprindelig forståelsesmodus af noget vedhåndenværende til en afledt forståelsesmodus af noget forhåndenværende. Bruddet er her beskrevet som en negativ begivenhed, men kan også afstedkommes af noget, der kan betegnes som en positiv begivenhed. Violinens klang kan f.eks. som en overvældende skønhed gøre opmærksom på sig selv (se også afsnit III, *Synæstesi*), men nu som noget, der bevirker, at violinisten ledes af den smukke klang; f.eks. til at blive inspireret til en særlig frasering – som i sig selv dog ikke nødvendigvis skal bestemmes som værende tematiseret eller analytisk udfoldet. 'Bruddet' er således ikke muligt at bestemme som udelukkende værende en negativ begivenhed – som noget forhåndenværende, der trænger sig på. Brud-

7 Begrebet *perceptuel mangfoldighed* refererer til den mangfoldighed af sanselige stimuli, der indgår i håndteringen af et strygerinstrument; auditive, taktile, visuelle og mere generelt kropslige (balance, koordination, styrke, smidighed, hurtighed og vejrtrækningsmæssige) forhold og fænomener.

det vil her, som en positiv perceptuel begivenhed, tværtimod, ledsage og opretholde det oprindelige forståelsesforhold (den vedhåndenværende forståelsesmodus).

Det væsentlige at være opmærksom på er, at udøverens værensmodus/forståelsesmodus indgår i en henvisningssammenhæng, der enten er u-tematiseret (oprindelig) eller tematiseret (afledt).

Kritikken her vil handle om Heideggers ensidige opmærksomhed på, hvad brugstøjet bruges *til* (som en analyse af, hvad brugen af tøjet (brugstøjet) kan afdække ved forståelsens struktur). De mange perceptuelle forhold, der indgår i enhver håndtering af brugstøjet (f.eks. violinen), inddrages ikke, når Heidegger analyserer den forståelsesmæssige struktur.

1.3. Værk-begrebet

Det er i denne sammenhæng desuden vigtigt at skelne mellem det, der gør eller ikke gør opmærksom på sig selv som et instrumentalt anliggende (som 'spillet'), og det, der gør eller ikke gør opmærksom på sig selv som en del af den musikalske fremførelse (som interpretationen af en komposition). 'Værket' forstås vi almindeligvis som en betegnelse for den musikalske komposition, men begrebet kan også siges at dække over spillet som 'værk'⁸. I Heideggers brugstøjsanalyse er 'værket' udlagt som en større betydningssammenhæng end den konkrete håndtering af brugstøjet. For tømreren er f.eks. håndteringen af hammeren (Heideggers eget eksempel) ikke udelukkende et spørgsmål om, hvad hammeren konkret bruges til (til at hamre søm med), men også et spørgsmål om den større betydningssammenhæng (værket), som det kan siges at være, når tømreren bruger hammeren til at bygge f.eks. et hus.

Strygerfænomenologisk er der grund til at skelne mellem spillet som værk og spillet som en del af et værk. I distinktionen mellem de to forståelsesmoduser af noget for- og vedhåndenværende må der således skelnes mellem, hvilken henvisningssammenhæng, der er tale om. Er der på den ene side tale om en henvisning inden for den rent strygertekniske håndtering af instrumentet, eller er der på den anden side tale om en henvisningssammenhæng inden for værket, hvor spillet som helhed forstås som 'et værk/værket'. Eller er der for

8 Heideggers udfoldelse af værk-begrebet i *Væren og Tid* relaterer til hans analyser i *Kunstværkets oprindelse* (Martin Heidegger, *Kunstværkets oprindelse* (København: Samlerens bogklub, 1998 [1935/1950])), hvor kunstværket bliver gjort til genstand for en fundamentalontologisk undersøgelse af dets fænomenologiske struktur. Analyserne i *Kunstværkets oprindelse* er tæt forbundet med *Væren og Tids* udfoldelse af betydningsbegrebet, der redegør for, hvordan det vedhåndenværendes *betydning* konstitueres af Tilstedeværens (Daseins) eksistensiale struktur. Det 'tydede vedhåndenværende', indgår i det Heidegger benævner betydningsfuldheden – "som udgør strukturen af verden, hvori tilstedeværen som sådan altid allerede er" (Cf. Heidegger, *Væren og Tid*, 111). Begrebet betydning er dannet af præfikset *be-*, som stammer fra tysk og agerer som en trykssvag sideform til *bi-*. Præfikset er dannet ved sammenfald af to ord svarende til græsk *amphi* "omkring" (belejre), og græsk *epi*, "på" (bestige) (www.ordnet.dk, Ordbog over det danske sprog). Det tydede er belejret og omsluttet af 'Tilstedeværen' (Dasein) og henvisningskarakteren skal her ikke forstås som en teoretisk eller analytisk 'tilbageføring' til noget, der kan udlægges som et element i en eksakt videnskab. Det er subjektet, i dets aktive værensmodus, der indkredser, belejrer og omringer det, der tydes (værket). Disse refleksioner bliver af Heidegger i *Kunstværkets oprindelse* gennemarbejdet, og her argumenteres for, at værens åbenhed viser sig eller sættes ved dets lukkethed (i denne sammenhæng gennem belejring, bestigning).

det tredje tale om, at det musikalske værk eller interpretationen af dette, udgør den henvisningssammenhæng inden for hvilken håndteringen af instrumentet varetages. Henvisningssammenhængen er således afgørende, når den perceptuelle mangfoldighed ved det håndterlige skal analyseres med henblik på at afklare forholdet mellem den ene eller den anden forståelsesmodus (mellem det for- og det ved-håndenværende).

I.4. Brugstøjets perceptuelle håndterlighed

Fænomenologisk beskrevet er den nære og fortrolige rygmarvsfornemmelse for de håndværksmæssige (instrumentaltekniske) sider ved spillet et mål for den analytisk prægede øvelse. Videre fremstår den første (nære og fortrolige) side ved spillet som værende mere ideel end den analytiske. Men denne antagelse kan kritiseres. At et forhåndenværende forståelsesforhold til instrumentet i sig selv skulle være et mindre ideelt forhold til instrumentet (end når det er vedhåndenværende) følger ikke umiddelbart af hverken den indledende beskrivelse eller af Heideggers analyser.

Her må understreges betydningen af de mangfoldige perceptuelle forhold, der med nødvendighed indgår i enhver håndtering af brugstøjet. Den perceptuelle mangfoldighed ved det håndterlige knytter an til både den forhåndenværende og den vedhåndenværende forståelsesmodus. Dette indebærer, at Heideggers kategoriske skelnen mellem de to værens(forståelses)moduser gennem den perceptuelle mangfoldighed transcenderes.

Den perceptuelle håndterlighed indgår både i et oprindeligt og et afledt forståelsesmæssigt forhold, og kan således ikke identificeres eller bestemmes som noget, der udelukkende er et element i den ene eller den anden forståelses/værens-modus. Derfor vil både det vedhåndenværende og det forhåndenværende forståelsesforhold til brugstøjet (strygerinstrumentet) gennem dets nødvendige relation til (brugs-)tøjets' håndterlighed altid være indlejret i en perceptuel mangfoldighed. Det perceptuelle ved håndteringen af brugstøjet vil potentielt kunne gøre opmærksom på sig selv, også selv om brugen af det stadig er upåfaldende og således kan betegnes som et vedhåndenværende forståelsesforhold.

I.5. Heideggers terminologiske udfoldelse af forståelsesbegrebet

V&T's primære anliggende er spørgsmålet om værens mening, hvilket udfoldes som en fænomenologisk (og hermeneutisk) undersøgelse af værensbegrebet. Forståelsesbegrebet er helt centralt i disse undersøgelser, da forståelse udlægges som et fundamentalt værensforhold (et eksistentiale) ved Dasein (Tilstedeværen). Forståelse drejer sig her ikke om at begribe noget, der endnu ikke er forstået – som skulle det 'ikke begrebne' være et objekt for forståelsen. Terminologisk set er forståelsesbegrebet forbundet med *begreifen* (at begribe), men den semantiske bestemmelse af begrebet er ikke det Heidegger lægger til grund, når han udlægger dette som en grundlæggende værensmodus. Heidegger udfolder forståelses- og værensbegrebet i en ontologisk terminologi, der redegør for, hvordan forståelse er et grundlæggende forhold ved væren (til-stede-væren; Dasein – V&T, § 1-4).

Forståelsesbegrebet knytter ikke an til en passiv semantisk eller grammatisk bestemmelse af værensbegrebet, men er et udtryk for en ontologisk bestemmelse af Dasein i dets aktive og udfoldende værensmodus.⁹

Heideggers begrebsanvendelse kan forekomme svær og utilgængelig, men er et udtryk for et filosofisk og videnskabsteoretisk behov for at træde ud af eller lægge afstand til filosofihistoriske begrebs- og forståelsesparadigmer, der ifølge ham selv – helt tilbage fra Platon og Aristoteles – har fjernet sig fra og undgået en tilbundsgående analyse af spørgsmålet om værens mening.

Heideggers forståelsesbegreb er således ikke rettet mod, hvad det værende er, som var det et prædikat til sig selv – et *esse est*, et substantiv, der eksisterer –, men mod værens aktivitet, som et 'rent værensudtryk'. Væren er i V&T adskilt fra både det platoniske begreb for idé og fra det aristoteliske substansbegreb. Det er heller ikke et skolastisk *quidditas* – et *essentia*, udledt af *esse*.

1.6. Kropsfænomenologiske aspekter

På sin vis lægger de strygerfænomenologiske undersøgelser op til en kropsfænomenologisk analyse af strygerspillet. Her byder f.eks. Husserls, Merleau-Pontys eller Sartres refleksioner over kroppens betydning for vort selvforhold, vores forhold til verden og andre subjekter på interessante indsigter. Dog skal undersøgelsen drejes i en anden retning – nemlig hen mod den heideggerske brugstøjsanalyse. Drejningen har til sigte at sikre, at undersøgelsen ikke bliver et fundamentalontologisk anliggende med primær interesse i kroppens særlige betydning for Tilstedeværens konstitution. Et sådant udgangspunkt – uagtet, hvor interessant det end måtte forekomme at være – ville primært lede undersøgelsen ind i fundamentalontologiske fænomenologiske kropslighedsanalyser, på bekostning af denne artikels mere praksisnære strygerfænomenologiske interesseområde.

På den ene side kan det indvendes, at kritikken af Heideggers (i V&T) manglende redegørelse for Daseins kropslighed¹⁰ bør medføre, at den strygerfænomenologiske analyse inddrager tænkere, der interesserer sig mere direkte for kroppens fænomenologi¹¹. På den anden side er det interessant at se nærmere på enkelte af Heideggers refleksioner (i V&T), der på bedste fænomenologiske vis implicit medtænker den fungerende, subjektive og prærefleksive krop (Husserl: *Leib* – overfor den objektive og tematiserede krop: *Leibkörper*). Analysen lægger således til grund, at der i Heideggers brugstøjsanalyse foreligger en implicit medtænkning af kropslige forhold ved Dasein.¹² Som det skal vise sig, indebærer de mangfoldige perceptuelle forhold, der med nødvendighed må indgå i enhver omgang med brugstøjet, at *håndteringen* af tøjet (brugstøjet; f.eks. hammeren, høvlen – eller i artik-

9 Cf. Heidegger, *Væren og Tid*, § 4, 32.

10 Se f.eks. Dan Zahavi, *Fænomenologi* (Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag, 2003), 60.

11 Heidegger udfolder kropsligheden i *Zollikoner Seminare* [1959-1969], hrsg. von Medard Boss (Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1989).

12 Det eneste sted, hvor Heidegger i V&T eksplicit diskuterer det implicitte forhold mellem det vedhåndenværende og Daseins kropslighed er i § 23, hvor Daseins rumlighed knyttes an til dets kropslighed.

lens sammenhæng strygerinstrumentet) er betinget af Daseins kropslighed. Som nævnt ovenfor, fokuserer Heidegger i udfoldelsen af brugstøjsanalysen i V&T udelukkende på *brugen* forstået som, hvad brugstøjet bruges *til*, for herigennem at vise, hvordan den brugende omgang med (brugs-) 'tøjet' kan tilbageføres til forståelsens eksistential struktur. De mange perceptuelle forhold, der forbinder sig med brugstøjets håndterlighed vil dog vise sig at være underforståede (men også underbelyste) i hans analyse, hvilket vil udgøre et væsentligt forhold i artiklens sidste del.

1.7. En strygers dagligdags erfaringer

En strygers erfaringer med musikudøvelse adskiller sig på flere væsentlige måder fra andre instrumentalisters. Først og fremmest er strygerspillet præget af den særlige måde, hvorved der frembringes lyd og klang. Buen sætter strengen i svingninger, der forplanter sig til 'stolen', videre til instrumentets top/låg, til 'stemmestokken', der viderefører svingningerne til instrumentets bund. Lyden (og klangen) kommer ud af instrumentets to f-huller.

Hvilken tone, der kommer ud af instrumentet, bestemmes ved venstre hånd og fingres anslag på strengen, medens dynamik samt tonekvalitet i hovedsag formes af højre hånds bueføring – men også af, hvordan venstre hånds fingre anslår/stopper strengen samt af en evt. 'vibrato'.

Et par definitioner:

Lyd, klang og støj er akustiske fænomener. Har en lyd en stabil overtonerække, kalder vi den for en tone. Er overtonerækken ustabil, benævner vi gerne lyden som 'støj'.

Klang og klangfarve er en akustisk kvalitet, der klæber til tonen/lyden og giver denne dens karaktertræk.

Lyden og klangen formes altså primært af højre hånds buestrøg, og kan artikuleres som f.eks. en vedvarende/udstrakt tone eller som springende toner i alle slags tempi. Strøget påvirker hele kroppen, og et hurtigt strøg ud til buens spids kan meget præcist sammenlignes med armens delagtighed i hurtig gang eller løb. Man har f.eks. en højest atypisk løbstechnik eller gangart, hvis armenes bevægelse ikke er inkorporeret i hele kroppens bevægelse. Strygerspillet er således præget af både små og store bevægelser, der stiller store krav til bl.a. taktilitetsfornemmelse, koordinationsevne og balance. Det, der skal balanceres, er både udøverens egen krop, instrumentet og buens strøg på strengene.

At intonere (spille rent) på et strygerinstrument er altså et meget fysisk anliggende og en udfordring for venstre hånd og arms smidighed, taktile fornemmelse og evne til koordination med strøgets større bevægelsesmodus. Buens buehår (som er lavet af hår fra en hestehale) trækkes over strengen og klæber til denne ved hjælp af den påførte harpiks og skaber eller former den klang og klangfarve, som instrumentets kvaliteter i øvrigt giver mulighed for. Den vedvarende og meget intense opmærksomhed, som strøget fordrer af udøveren, konstituerer en særlig, facetteret og mangfoldig perception.

Denne perceptuelle mangfoldighed kan udlægges som værende både et bevidstheds-mæssigt anliggende for den tematiserende forståelse af noget forhåndenværende og samtidig også et forhold i eller ved den fænomenologisk set før-teoretiske erfaringsverden/livsverden.

1.8. Perception

At percipere er ikke kun et bevidstheds-mæssigt spørgsmål om indordning af sansestimuli. På den ene side er perceptioner et anliggende for det objektiverende omverdensforhold – som en receptiv bestemmelse af noget forhåndenværende. På den anden side er perception og handling meget tæt forbundet. Enhver handling implicerer perception. Vore erfaringer af perceptuelle objekter kan således siges at være indlejret i både en aktiv og utematiseret oplevelse af kroppens bevægelser (*kinæstetisk oplevelse*¹³ – og kan som sådan fortolkes som værende en meget væsentlig side ved det vedhåndenværendes håndterlighed) og i et tematiseret og analytisk forhold til det perciperede.

‘Strøget’ er et strygerteknisk og strygerpædagogisk både praktisk og teoretisk anliggende. For den øvede violinist f.eks. er den hertil forbundne perception på samme tid både auditiv, taktil og måske også visuel. Det allerede forstående forhold en stryger har til denne mangfoldige sanseoplevelse vil på den ene side og i sig selv udgøre et grundlag for den musikalske formgivning, fortolkning eller frasering. På den anden side vil den perceptuelle mangfoldighed også være det, der skal formes. Den musikalske fortolkning kan med andre ord både være formgivende for og formet af det perceptuelle forhold til strøget. Den musikalske fortolkning fordrer således, at strøgets mangfoldige perceptuelle forhold indgår i den musikalske idé. Samtidig vil den musikalske idé (fortolkningen) være præget og formet af strøgets eller spillets mangfoldighed af perceptuelle forhold. Denne proces skal hele tiden justeres og modificeres, hvilket – ifølge en almindelig heideggersk fortolkning – indebærer en konstant veksling¹⁴ mellem det vedhåndenværende og det forhåndenværende – mellem en allerede forstående brugende henvisnings- og betydnings-sammenhæng og en teoretisk og/eller praktisk analytisk bearbejdning af spillet. I den sidste nævnte sammenhæng er der tale om en perceptuel indordning og bearbejdning, hvor perceptionsbegrebet er bestemt som sansning med bevidsthed om det sansedes art. I en fænomenologisk sammenhæng er det af interesse at undersøge, hvilken ikke-tematiseret forståelse, som ligger til grund for denne form for perception.

13 Cf. Zahavi, *Fænomenologi*, 54.

14 Den veksling, der her henvises til, skal ikke forstås ensidigt som et skift mellem et oprindeligt og ikke-oprindeligt forståelsesforhold. Forholdet mellem de to værensformer eksisterer ikke kun som et reciprok udelukkelsesforhold, da de også kan sameksistere. Den ‘oprindelige forståelse’ vil dog indgå i en fundamentalt anderledes henvisningsstruktur end tilfældet vil være for den tematiserende ikke-oprindelige forståelse.

I.9. Forholdet mellem et u-tematiseret og tematiseret forståelsesforhold til strygerinstrumentet

I spillet vil der hos både den meget og den lidt øvede stryger være et vedhåndenværende forhold til både instrumentet, buen, strengen, klangen, musikken og kroppen samt traditionen og et stadigt korrigerende forhold til de nævnte aspekter. Er der i denne sammenhæng tale om, at den store mangfoldighed af perceptuelle forhold bevirker, at både udøveren og tilhørerne erfarer, at det meget gode spil/fremførelsen samlet set er legende, ubesværet og henhørende under den før-teoretiske erfaringsverdens (livsverdens) område? Skal det m.a.o. forstås således, at de meget hurtige skift mellem de nævnte perceptuelle aspekter så at sige skjuler de mange og stadige forståelsesmæssige brud mellem noget vedhåndenværende og noget forhåndenværende, og giver os indtryk af at fremførelsen i sin helhed hører ind under en allerede forstående omgang med alle aspekter ved spillet og udøvelsen? Det, der skjules, er i denne sammenhæng tænkt som værende selve skiftet (mellem de to værens- eller forståelsesmoduser). På den ene side er skiftet et brud mellem noget vedhåndenværende og noget forhåndenværende, og på den anden side kan skiftet forstås som en dynamisk overgang. At strygerspillets perceptuelle mangfoldighed for tilhøreren skjuler de forståelsesmæssige overgange er en interessant side ved koncertoplevelsen, men af større betydning for nærværende analyse er det, at dette også sker i forhold til udøverens erfaring med sin egen fremførelse. I en fænomenologisk sammenhæng er det at sidestille udøveren og tilhøreren forkert. I analysen af strygerspillets fænomenologi er vi interesseret i at forstå, hvordan den aktive udøver på strygerinstrumentet rent forståelsesmæssigt er 'til stede' med sit instrument. At dette af tilhøreren kan aflæses, opleves eller fortolkes som et allerede forstående, eller som et analytisk reflektivt forhold, vil ikke udgøre en relevant strygerfænomenologisk reference. At forholdet alligevel vil præge tilhørerens oplevelse af udøvelsen forekommer dog at være plausibelt, da en instrumentalt set ubesværet musikfremførelse for de fleste nok vil opleves som noget, der præges af, at f.eks. violinen (brugstøjet) ikke gør opmærksom på sig selv.

Eller er der tale om, at spillet (instrumentet og buen) på én og samme tid kan være både forhånden- og vedhåndenværende? I *Væren og Tid* kan det synes vanskeligt at finde belæg for dette. Man kan naturligvis også tænke sig muligheden af, at alle de nævnte perceptuelle forhold ved spillet er fuldstændigt indlejret i udøverens før-teoretisk erfarings- eller livsverden, og at fremførelsen vitterligt er et 'nøgent', u-tematiseret og før-refleksivt udtryk fra og for denne. Håndteringen af strygerinstrumentet gør overhovedet ikke opmærksom på sig selv, og er således fuldstændigt og uafbrudt varetaget indenfor hhv. spillet eller musikværkets henvisningssammenhæng. Mangfoldigheden og kompleksiteten i de mange perceptuelle og fortolkningsmæssige forhold ved strygerspillet peger dog på, at denne mulighed må betragtes som værende både idealiserende og idylliserende. Spørgsmålet er også, om ikke den instrumentale fortolkning af musikværket fordrer en perceptuelt betinget interpretation, der indebærer, at den instrumentale fremførelse ikke kan være dét samme som den fremførte kompositions idé eller mening.

Problemstillingen rejser følgende spørgsmål:

- Findes der en mulighed for at mediere mellem de to værensmoduser af det ved- og det for-håndenværende? Udgør med andre ord grænsen mellem den før-refleksive og den refleksive forståelsesmodus en kategorisk adskillelse, eller kan den fortolkes som værende diffunderende.
- Er Heideggers brugstøjsanalyse mangelfuld eller måske for ensidig i dens fokus på den brugende henvisning, i og med at betydningen af den perceptuelle mangfoldighed ved det håndterlige underkendes eller overses?
- Rummer Heideggers brugstøjsanalyse en underbelyst og skjult forståelsesmodus, der transcenderer distinktionen mellem det vedhånden- og forhåndenværende (mellem den oprindelige og den afledte forståelse)?

II. Den perceptuelle mangfoldighed som grundlæggende element i strygerspillets fænomenologi

På den ene side vil meget øvede strygere generelt genkende og acceptere, at udøvelsen i sin helhed består af en stadig vekslen mellem en vedhåndenværende og en forhåndenværende omgang med de mange perceptuelle og forståelsesmæssige forhold. På den anden side vil den meget øvede stryger også hævde muligheden for eller eksistensen af en gennemgående allerede forstående udøvelse. At spillet i dets helhed må kunne betegnes som et muligt udtryk fra 'livsverden' – som et udtryk fra en før-refleksiv og u-tematiseret anskueligt givet erfaringsverden. Det er i denne sammenhæng ikke nødvendigt (for undersøgelsen) at forholde dilemmaet en fremførelse eller fortolkning af de store værker skrevet for strygerinstrumenter (f.eks. Brahms violinkoncert). Dilemmaet refererer – om end på forskelligt vis – også til fremførelsen af en lille enkel melodi eller en skala.

II.1. Vedhåndenhed og u-vedhåndenhed

Forholdet mellem det ved- og forhåndenværende er tidligere beskrevet som værende dynamisk, hvor en ikke-oprindelig, men tematiserende forståelse kan synke ned i en før-refleksiv oprindelig forståelse i 'livsverden'. Spørgsmålet bliver nu, hvorvidt forholdet kan udlægges som værende dynamisk også uden denne tidslige betingelse. Er grænsen mellem det vedhånden- og det forhåndenværende *i den brugende omgang* med 'brugstøjet' absolut, eller kan det mon udlægges som værende diffunderende? Det er i denne sammenhæng interessant at se nærmere på Heideggers indførelse af begrebet *vedhåndenhed*. Heidegger skriver:

"Jo mere presserende der er brug for det, der mangler, jo mere egentlig det kommer i møde i sin u-vedhåndenhed, desto mere påtrængende bliver det, der er vedhånden, således vel at mærke, at det synes at tabe sin karakter af vedhåndenhed. Det afslører sig som noget rent og skært forhåndenværende, som uden det, der mangler, ikke kan rokkes af stedet. Den

rådvilde måde at stå foran dette vedhåndenværende på afdækker, som en mangelmodus ved varetagelsen, den blotte-og-bare-forhåndenværen af det vedhåndenværende.”¹⁵

I en strygerfænomenologisk sammenhæng peger dette på et meget centralt forhold. Den allerede forstående instrumentale og musikalske formgivning kan (qua citatet) siges at være præget af en konstant modifikation, hvor en før-tematisk forståelse af spillet kommer ind i en modus af *påtrængenhed*¹⁶ og taber ‘på sæt og vis’ (eller *synes at tabe*) dets karakter af vedhåndenhed. Dette diffunderende forhold mellem det vedhånden- og det forhåndenværende peger på muligheden for en fortolkning, hvor strygerspillet på samme tid kan både være for- og vedhånden – være dels det ene og dels det andet.

I Heideggers redegørelser for begrebet *påtrængenhed* refererer mangelfænomenet nok primært til noget, der ikke er ved-hånden i betydningen ‘nær ved og fortroligt’¹⁷. Dog implicerer Heideggers udredning, at der inden for udlægningen af det vedhåndenværende kan medtages, at påtrængenheden også kan vise sig som en mangel inden for vedhåndenhedens modus af håndterlighed. Det er denne side (inden for rammerne af det håndterlige ved det vedhåndenværende), som der i det følgende refereres til, når begrebet *påtrængenhed* diskuteres.

II.2. Strygerinstrumentets klang og begrebet ‘mangelmodus’

Tæt forbundet med det håndterlige ved det vedhåndenværende er den perceptuelle mangfoldighed, der præger strygerspillet. Dette forhold vil i det følgende være meget centralt, da den nævnte mangelmodus ved varetagelsen her fortolkes som noget, der udspiller sig inden for den perceptuelle mangfoldighed. Spillet bliver *påtrængende*, når det håndterlige ved det vedhåndenværende får karakter af en perceptuel mangelfornemmelse. Denne karakter af uvedhåndenhed flytter dog ikke nødvendigvis rent kategorialt den brugende omgang med et vedhåndenværende over i et forhåndenværende forhold. Det spil, der i strygerspillet manifesterer den dynamiske veksling mellem karakter af vedhåndenhed og uvedhåndenhed ved det vedhåndenværendes håndterlighed, udfoldes inden for strygerspillets perceptuelle mangfoldighed på en måde, hvor spillet (ideelt set) ledes til opretholdelsen af det vedhåndenværendes værensmodus. Når f.eks. en violinist udfolder en musikalsk frase, vil instrumentets gode eller dårlige klang gøre opmærksom på sig selv som et forhold ved håndteringen af instrumentet (primært foranlediget af buestrøget). Den dårlige klang må, i og med at den gør opmærksom op sig selv, siges at have karakter af *u-vedhåndenhed*, og vil afstedkomme, at violinen og buen ‘trænger sig på’ som noget forhåndenværende ved det vedhåndenværende (her antages det, at violinspillet indgår i en vedhåndenværende forståelsesmodus). Men også den gode klang kan blive påtrængende og således siges at have

15 Cf. Heidegger, *Væren og Tid*, 96.

16 Cf. Heidegger, *Væren og Tid*, 96.

17 Når man stryger f.eks. en skjorte – hvor strygejernets ikke gør opmærksom på sig selv –, og strygejernets dampfunktion ophører med at fungere fordi der mangler vand i strygejernets, vil vandet manifestere det her omtalte mangelforhold. Strygejernets bliver påtrængende og får karakter af en ‘gøren opmærksom på sig selv’ - ”den blotte-og-bare-forhåndenværen af det vedhåndenværende”.

karakter af *u-vedhåndenhed*. Når klangen gør opmærksom på sig selv som god, forekommer det måske underligt at betegne den som havende karakter af *u-vedhåndenhed*, men i forhold til analysen af de to forståelsesmoduser, forholder det sig således. Den gode klang fordrer – når den bliver påtrængende – at violinisten forholder sig til den. Den kommer til at påvirke fremførelsen af det fortolkede værk som et mere eller mindre reflektivt forståelsesmæssigt anliggende. Det mere eller mindre reflektive refererer her til karakteren af *u-vedhåndenhed*, der ifølge overstående Heidegger-citat, kun delvist leder det forståelsesmæssige forhold til violinspillet hen imod en forhåndenværende forståelsesmodus.

For en stryger er det en velkendt og dagligdags erfaring, at den perceptuelle mangfoldighed ved brugstøjets/violinens håndterlighed kan lede til eller ledsager opretholdelsen af en vedhåndenværende værensmodus. Det er netop de 'positive perceptuelle begivenheder' (jf. indledningens redegørelser), der gør opmærksom på sig selv på en måde, der (og paradoksalt nok) øger karakteren af vedhåndenhed. Den gode klang, som "den blotte-og-bare-forhåndenværen af det vedhåndenværende" (jf. overstående citat), er et håndterligt aspekt ved den i tidligere citat beskrevne "mangelmodus". Klangdannelsen er for en stryger (og i øvrigt for alle musikere), både i udgangspunktet og gennemgående en 'mangelmodus' i og med, at klangen hele tiden skal modificeres, justeres og skabes. Den gode klang holder ikke blot 'mangelmodusen' stangen, men indgår i musikudøvelsen som et element, der – netop ved at gøre opmærksom på sig selv – understøtter et vedhåndenværende og før-reflektivt forståelsesforhold til den instrumentale håndtering.

Heideggers refleksioner over det vedhåndenværendes mulige modus af påtrængenhed er i forhold til den aktuelle strygerfænomenologiske analyse yderst interessant, idet de anskueliggør en mulig åbning mellem de to ellers så kategorialt adskilte forståelsesparadigmer. Et andet væsentligt forhold ved Heideggers brugstøjsanalyse er, at forholdet mellem det vedhånden- og forhåndenværende sættes ved eller fremstår på en negativ baggrund (i citatet som værende en mangeltilstand). Retningen i den omtalte diffusion mellem de to værensformer er ifølge Heidegger tilsyneladende ensidig: fra det vedhåndenværende mod det forhåndenværende. Bevægelsen implicerer et tab af vedhåndenhedskarakter. Men så længe der kun er tale om 'tab af karakter', må det vedhåndenværendes vedhåndenhed forstås som havende karakter også af forhåndenhed. Det burde således være muligt, at dette tab kan genvindes (tabet af vedhåndenhed). Grænsen for – eller balancen i – denne bevægelse går, hvor verden *bekendtgør sig selv*.

II.3. Værkets og brugstøjets værensart

Forholdet mellem spillet/fremførelsen som en helhed og spillet som en mangfoldighed af perceptioner er analogt i den forstand, at det ifølge Heidegger har samme værensart. "Værket, der skal fremstilles, som hammerens, nålens, og høvlens *hvortil*¹⁸ har på sin side selv brugstøjets værensart."¹⁹ At værket og brugstøjet har den samme værensart kan gøre

18 Wozu: "Til hvad (nytte)"

19 Cf. Heidegger, *Væren og Tid*, 92.

det svært at differentiere mellem de to. Dog skiller Heidegger værket ud som værende primært i forhold til brugstøjet: "Det primært varetagne og derfor også primært vedhåndenværende er det respektive værk, der står for at skulle fremstilles. Værket bærer på den henvisningshelhed, inden for hvilken brugstøjet kommer i møde."²⁰

Overstående refleksioner over karakteren af vedhånden ved det vedhåndenværende gælder således både brugstøj og værk. I spillet (som en helhed) kan det være fremførelsen af (musik-)værket, som kan 'påkalde' sig en påtrængenhed, der kan medføre et tab af vedhåndenhed. Desuden kan spillet (dette at spille på strygerinstrumentet) også forstås som 'værket'. Dette kan ikke skilles ud fra brugstøjets karakter af vedhåndenhed, der indenfor netop værket 'finder dets henvisningshelhed'. Brugstøjets henvisningshelhed er altså at finde inden for værket, hvilket dog ikke betyder, at karakteren af vedhåndenhed kun manifesteres i værket. Den findes qua Heidegger også inden for brugstøjets værensart.

II.4. Heideggers 'hammeranalyse'

Karakteren af vedhåndenhed findes altså på de to værensmæssigt artsanaloge niveauer. Med udgangspunkt i Heideggers berømte hammeranalyse, kan det hævdes, at den brugende omgang med den vedhåndenværende hammer både består af en række perceptuelle og hermeneutiske forhold. 'Heideggers hammer' eksemplificerer her strygerinstrumentet og buen i den aktuelle strygerfænomenologiske kontekst. Kort fortalt, forklarer Heidegger, om 'hammertingen' at "jo mere håndgribeligt den bliver brugt, desto mere oprindeligt bliver forholdet til den, og desto mere utilhyllet kommer den i møde som det, den er, nemlig som brugstøj. Selve det at hamre afdækker hammerens specifikke "håndterlighed". Brugstøjets værensart, hvori det åbenbarer sig ud fra sig selv, kalder vi vedhåndenheden. (Note: Zuhandenheit. Dette begreb skal både formidle det, der er *ved* hånden (nær på og fortrolig) og *til* hånden (håndterligt)."²¹

Når f.eks. en violinist håndterer sit instrument, er der altså tale om, at violinen gennem dens håndterlighed og håndgribelighed 'åbenbarer sig ud fra sig selv' (jf. overstående citat). Dette forudsætter naturligvis, at violinisten har et allerede forstående forhold til violinen, og at spillet/udøvelsen som udgangspunkt er en selvfølgelig brug af instrumentet.

Rettes fokus mod Heideggers hammeranalyse, kan det indvendes, at denne ikke medtager de mange perceptuelle forhold, der forbinder sig med det at hamre. En tømrer bruger sin hammer på en særlig taktilt forfinet og opøvet måde. Er sømmet lille, tager tømreren måske fat i hammeren længere inde på skaftet end hvis sømmet er stort. Hammerens balance i hånden – de mange ydre omstændigheder hammeren skal bruges i forhold til – informerer hele tiden tømrerens arbejde. Den taktile fornemmelse og de mange perceptuelle forhold, der hele tiden har indflydelse på brugen af hammeren, sikrer, at hammerens håndgribelighed og håndterlighed vedbliver med at være oprindelig og utilhyllet som brugstøj.

20 Cf. Heidegger, *Væren og Tid*, 92.

21 Heidegger, *Væren og Tid*, 91.

Det ensidige fokus på hammeren som et brugstøj, der enten er oprindeligt og utilhyllet eller tematiseret forekommer – qua Heideggers ensidige opmærksomhed på brugsbegrebet – at være utilstrækkelig. Hensigten med dette fokus er dog tydelig: den sikrer stringens i de fænomenologiske undersøgelser, der søger at tilbageføre brugstøjsanalysen til forståelsesanalysen.

I forhold til den nævnte 'hammeranalyse' kan det indvendes, at Heidegger synes at fokusere på det rent forståelsesmæssige på en måde, hvor de mange perceptuelle forhold, der indgår i den brugende omgang med hammeren, rent teoretisk uden videre subsumeres brugen. De mange perceptuelle forhold ved brugen af hammeren bliver ikke tematiserede som værende på den ene side en del af henvisningsstrukturen (og derved forståelsen), eller på den anden side værende noget, der afviger fra eller bryder med det Heidegger udlægger som den før-tematiske forståelses område. Henvisningsstrukturen kan dog i overensstemmelse med Heidegger fortolkes som værende relateret til den perceptuelle mangfoldighed, der indgår i enhver brugende omgang med det vedhåndenværende. Forholdet informeres konstant af den perceptuelle mangfoldighed, som ledsager eller indgår i det vedhåndenværendes håndterlighed og kan bestemmes som værende indlejret i en *forståelsesmæssig* tilbageførsel inden for brugsanalysen af det vedhåndenværende.

Problemstillingen kan relateres til overstående refleksioner over begrebet *påtrængenhed*, hvor det blev fremført, at det vedhåndenværende kan tabe dets karakter af vedhåndenhed gennem noget, der mangler. Denne mangel kan fortolkes som værende et forhold ved de perceptuelle sider ved brugen af f.eks. hammeren (eller violinen). Manglen (en mangelfornemmelse ved brugen af hammeren – afstedkommet f.eks. af et lidt bøjet søm, en akavet position at hamre i, eller en klistret overflade på hammerens skaft) kan medføre et tab af vedhåndenhed – dog uden at dette implicerer, at hammeren helt taber dens ontologiske status som vedhåndenværende. Manglen viser sig her gennem det særlige perceptuelle forhold, tømreren (eller violinisten) har til sit brugstøj. Men vigtigere (for den praktiske brug), så leder det 'perceptuelle spil' ved hamringen potentielt brugen hen mod en opretholdelse af det vedhåndenværendes vedhåndenhed.

I essayet *Håndens fænomenologi* (publiceret i dette tidsskrift, 2012) reflekterer Kasper Lysemose over det særlige og eksklusive selvforhold, som de brugende hænder manifesterer ved, at de konstituerer et teknisk og derved ekskluderende selvforhold. Han skriver: "Det begynder derimod i kroppens selvforhold. Inden vi har taget værktøjet i hånden er vi udelukket fra vores egen krop – ja, det er ret beset betingelsen for at vi har en egentlig hånd at håndtere værktøj med. Derimod er der en verden til forskel på menneskets og visse abers værktøjsbrug. ... Abers værktøjsbrug er strengt taget slet ikke værktøjsbrug. Tværtimod fungerer stenen som en udvidet brug af dets organer. Forholdet til stenen er derfor slet ikke teknisk. For aben er stenen i hånden en forlængelse af den levende krop, ikke en forlængelse af et proto-teknisk selvforhold i denne krop. Aben betjener sig ikke af stenen ligesom mennesket betjener sig af stenen. Stenen er ikke separeret fra dets krop, men snarere inkorporeret i en motorisk færdighed, dvs. et bestemt kropsligt bevægelsesforløb. I den brugende omgang med stenen forsvinder stenen derfor ind i en organisk helhed. Den bliver anonym

og upåfaldende og er, kort sagt, ved hånden. Man begynder derfor at ane, at den måde at være til på, som Heidegger beskriver, når han beskriver brugen af hammeren, meget mere ligner – *sit venio verba!* – abens end menneskets. Ikke engang mine hænder er blot ved hånden."²²

I udlæggelsen af forholdet mellem mennesket og dets hænder som værende ekskluderende og teknisk, sluttet der i citatet på den ene side, at abens brug af stenen i modsætning til menneskets ikke er værktøjsbrug, og på den anden side, at dens brug af stenen er et vedhåndenværende forhold (i en heideggersk sammenhæng en ikke kun problematisk, men også kontradiktorisk påstand). I forhold til den nærværende undersøgelse af det fænomenologiske begreb om det vedhåndenværende rejser dette betydelige problemstillinger.

At stenen for aben er anonym og upåfaldende indebærer – fænomenologisk set – ikke, at den derved er et vedhåndenværende. Den organiske helhed, som stenen indgår i (for abens vedkommende), kan ikke jævnføres med den henvisningsstruktur som det vedhåndenværende er indlejret i og konstitueret ved. Ydermere kan det være svært at se, hvordan den vedhåndenværende sten for aben gennem påtrængenhed kan få karakter af forhåndenhed (et væsentligt forhold ved de aktuelle brugstøjsrelaterede strygerfænomenologiske undersøgelser). Er sammenstillingen alligevel adækvat, må der sluttet, at det fænomenologiske forståelsesbegreb ikke længere kan betegnes som et *eksistentiale*, men må betragtes som værende henhørende under en mere perifer psykologisk, sociologisk eller endog neurovidenskabelig udlægning af, hvordan brugstøj påvirker vor tilværelse. Hvis abens brug af stenen vitterligt er et vedhåndenværende forhold, vil det endvidere være relevant at antage, at man f.eks. neurovidenskabeligt kan udrede en fysiologisk konstitution af den fænomenologiske livsverden – da fænomenologiske fundamentale forhold i så tilfælde ville være et spørgsmål om 'organisk helhed'²³.

Endelig er udsagnet "*Ikke engang mine hænder er blot ved hånden*" forbundet med visse fænomenologiske problemstillinger. Hånden og hænderne manifesterer ifølge Lysemose et eksklusivt og teknisk selvforhold, og hvis dette indebærer, at den allerede forstående brugende omgang med 'tøj' (brugstøj) på denne baggrund ikke længere kan betegnes som værende et vedhåndenværende forhold, står vi overfor en radikal nytænkning af fænomenologien. Hvis vi dog antager, at Heideggers udlægning af det vedhåndenværende udfolder et fundamentalt forhold ved Daseins konstitution – eventuelt også (og øjensynligt især) inden for det paradigme, der bestemmer selvforholdet som teknisk –, så er hånden vitterligt ved hånden. Her kan der blot tænkes på, hvordan den ene hånds utilhyllede berøring af den anden indgår i vort almindelige kropslige udtryk. Vi kender nok alle til, hvordan en hånds bevægelse f.eks. kan være en del af et sagtmodighedsudtryk, når den ikke-tematiseret tager den anden hånd i hånden – folder sig om den anden. Hverken hånden eller hænderne

22 Kasper Lysemose, "Håndens fænomenologi", *Studier i pædagogisk filosofi* Årg. 2, nr. 2 (2013): 101.

23 Inden for integrativ neurovidenskabelig forskning bestemmes kognition og perception som værende et spørgsmål om hjernefysiologisk og anatomisk funktionalitet.

bekendtgør her sig selv. Spørgsmålet bliver nu, hvorvidt den ene hånd kan bestemmes som værende et 'tøj' for den anden hånd. Inden for rammerne af Lysemoses udledning af håndens teknificerende konstitution af selvforholdet vil det dog være en adækvat fortolkning at betragte hændernes interne relation på denne måde.

De mange og yderst interessante fænomenologiske problemstillinger, som knytter sig til forholdet mellem et proto-teknisk selvforhold og den fænomenologiske brugstøjsanalyse, synes at kræve en mere omfattende undersøgelse end det som denne artikel giver rum for. En væsentlig opgave for en sådan undersøgelse vil være at udrede, hvilken betydning denne forflytning har for vor forståelse af brugstøjsanalysen. Er der tale om et kategorielt ryk eller skift, eller kan forholdet mellem et teknisk selvforhold og det vedhåndenværende udlægges som værende implicit i Heideggers brugstøjsanalyse? Endelig forekommer det afgørende for Lysemoses udlægning af selvforholdet at redegøre for, hvad begreberne 'krop' og 'selv' dækker over og, hvordan relationen mellem disse begreber skal forstås. Her byder bl.a. den neurovidenskabelige forskning ind med nye – og for den fænomenologiske forskning interessante – tilgange i forståelsen af disse begreber²⁴.

Sammenstillingen af hammeren og violinen forekommer at være ret grov og meget forenklet, da strygerspillet må siges at indeholde en adskillig mere kompleks perceptuel mangfoldighed end hamringen. Strygerspillets meget rige, omfattende og krævende perceptuelle aspekter er så komplekse, flygtige og konstante samt udfordrende at håndtere, at 'hammeranalysen' ikke helt yder nærværende analyse retfærdighed. Grundlæggende vil hammeren og violinen dog være ligeværdige og analoge eksempler på, hvad Heideggers brugstøjsanalyse omhandler.

Strygerspillets mange perceptuelle sider kan anskueliggøres på flere måder. F.eks. vil en strygerteknisk gennemgang måske overraske læseren i forhold til spillets kompleksitet. Men det burde i denne sammenhæng være tilstrækkeligt at gøre opmærksom på, at inden en stryger overhovedet påbegynder sin højere uddannelse inden for strygerfaget har denne som regel gennemgået en højst specialiseret 12 til 17 års træning og kultivering af spillet (ud over den almindelige uddannelse i folkeskole og gymnasium). Mere interessant for den foreliggende fænomenologiske undersøgelse er det at se nærmere på den perceptuelle mangfoldighed, der præger spillet.

III. Synæstesi

Strygerspillets perceptuelle mangfoldighed er en svær størrelse at gøre kortfattet rede for. En undersøgelse af de mange taktile aspekter ved armenes, hændernes eller fingrenes

24 Se f.eks. sociologen Nikolas Rose og Joelle M. Abi Rached, *Neuro. The New Brain Science and the Management of the Mind* (Princeton, N. J.: Princeton University Press, 2013).

håndtering af instrumentet og ikke mindst buen er dog ikke nødvendig eller afgørende, når det mere er mangfoldigheden, der skal undersøges, snarere end det er det enkelte perceptuelle område. Særligt interessant er det i denne sammenhæng at se nærmere på det taktile fænomen og på, hvordan dette informerer et rigt og mangfoldigt 'udvidet' perceptuelt omverdensforhold. I denne sammenhæng kan det være informativt at kigge nærmere på begrebet synæstesi.

David Favrholt skriver:

"Ved synæstesi forstår man det forhold, at et sanseindtryk på ét område kan frembringe en forestilling, der hører til et andet sanseområde. Det mest almindelige er, at nogle personer ved lydindtryk ser farver "for det indre øje". Nogle oplever umiddelbart farveforestillinger i forbindelse med tonearterne – C-dur er gul, f-mol er violet, D-dur er hvid, G-dur er lysegrøn. Mere almindeligt – men dog ret sjældent – oplever nogle farver i forbindelse med begreber og navne."²⁵

Hvis man går tilbage til den psykologiske videnskabs begyndelse (fra omkring 1870), ser man, at synæstesifænomenet har vakt interesse specielt indenfor den såkaldte introspektive psykologi.

Forskerne Ramachandra, Hubbard og Motluk²⁶ hævder imidlertid, at det er muligt at forklare synæstesifænomenet rent fysiologisk med en teori, der antager, at der er en mulig nervemæssig kobling eller forbindelse mellem celler, der har med begreber at gøre og dem, der aktiveres ved fx synspåvirkning. Selv om det hævdes, at dette forhold er muligt at undersøge empirisk, må teorien dog – indtil en adækvat dokumentation foreligger – betegnes som yderst spekulativ.

Kun et par procent af befolkningen antages at være ægte synæstetiker²⁷. Man kan teste om en person er en såkaldt ægte synæstetiker ved at stille vedkommende en række spørgsmål om, hvilken farve ugedage, navne, tal osv. har, og efter et år gentage den samme test. Den ægte synæstetiker vil give nøjagtig de samme svar som året før. Selv om de fleste af os ikke er ægte synæstetiker, vil rigtig mange dog kunne give et bud på 'dagens farver'.²⁸

Der kan anes en form for indirekte sammenhæng mellem fænomenerne absolut gehør og ægte synæstesi. Når en person med absolut gehør hører en tone, så vil denne blive indplaceret som en bestemt tone, der svarer til en erindring af den samme tone eller 'tonehøjde'. Den vil med andre ord være perciperet som fx et a. En ugedags farve vil ligeledes for den ægte synæstetiker være perciperet som fx gul. Overfører man eksemplet med absolut/ikke-absolut gehør, hvor mennesker med mere almindeligt forekommende gehør har en rig og musikalsk anvendelig gehørmæssig evne, til eksemplet med synæstesi, så kan man meget vel tænke sig, at det samme kan siges at være tilfældet med dem, der ikke er ægte

25 David Favrholt, *Æstetik og Filosofi, seks essays* (København: Høst og Søns forlag, 2000), 206.

26 Alison Motluk, "The number purple" *NewScientist* 2233 (8. April 2000) og V.S. Ramachandran og E.M. Hubbard, "Psychophysical Investigations into the Neural Basis of Synaesthesia", *Proceedings of the Royal Society* (2001).

27 Cf. Favrholt, "A er da rødt".

28 Cf. Favrholt, "A er da rødt".

synæstetikere. Mange – måske de fleste af os – kan siges at have en rig og anvendelig synæstetisk perceptuel evne, der kan opøves og udvikles på samme måde som det er tilfældet med gehør.

For en stryger er der i perceptionen af klang (også fra sit eget instrument) en meget tydelig forbindelse til det taktile perceptionsområde (nok fordi der er en kultiveret forbindelse mellem de taktile fornemmelser ved strøget og den klang som strøget frembringer). Dette kan for nogle (inklusive undertegnede) resultere i erfaringen af en meget tydelig stoflighedsfornemmelse i klangen.

Følgende personlige beretning kan være anskueliggørende i forhold til forståelsen af, hvordan synæstetiske oplevelser indgår i den perceptuelle mangfoldighed, der ledsager strygerspillet:

I Rostoky ved Prag hen på sensommeren 2000, stillede jeg (undertegnede) noderne til bratschstemmen til Dvoraks Es-dur klaverkvartet, op. 87, til rette på nodestativet. Jeg spændte lidt urolig min bratschbue og stemte mit instrument efter Kvita Bilynskas *a* på hendes Steinwayflygel. På min højre side sad violinisten i den internationalt højt estimerede klavertrio (klaver, violin og cello), *Kubelik Trio*, Shizuka Ishikawa med sin Amati-violin²⁹, og til min venstre side sad trioens cellist Karel Fiala med en Stradivarius cello. Jeg var inviteret til at spille ved Kubelik Trios koncert i Danmark i efteråret, og var nu i Prag for at øve til denne. Dvoraks kvartet, op. 87, åbner med et ret intenst tema i strygerne, som hurtigt udgør en form for den efterfølgende dialog med klaveret. Intensiteten øges for derefter at falde til ro i den smukkeste bratschsolo ledsaget af klaveret.

Da vi første gang prøvede denne intense åbning, var det som om min egen musikalske erfaringshorisont blev udvidet med noget, som jeg hverken kendte til eksistensen af eller havde nogen forestilling om. Klangen væltede ind over mig med en form for stoflighed, som bedst kan beskrives som en fornemmelse af vand. Jeg følte mig totalt omsluttet af klang på en fysisk nærværende og oplevelsesmæssigt taktilt 'udvidet' måde. Da bratschens lille smukke solo-passage kom, var jeg mere eller mindre instrumentalt set målløs, og Kvita Bilynska stoppede op og sagde: "You have to give more!" Jeg forstod, at jeg måtte give alt, hvad jeg havde at give – hele tiden – eller tage 'målløs' hjem. Jeg smed mig ud i det, og vi spillede en fin koncert sammen det efterår. Vi har siden spillet flere koncerter, men dette første møde med denne forfinede og overvældende musikalske klangverden udvidede min musikalske forståelses- og erfaringshorisont på en måde, der ændrede min forståelse af, hvad musik kan rumme og i sidste ende er.³⁰

29 Violinbyggeren Nicolo Amati (1596- 1684) var bl.a. Andrea Guarneri og (antages det) Antonio Stradivaris læremester.

30 Hvorvidt denne synæstetiske erfaring udspringer af de meget fine instrumenters klang, af musikerne i Kubelik Trios instrumentale udøvelse, eller fortolkning af Dvoraks værk, er et interessant spørgsmål. Dog er det i artiklens kontekst primært den perceptuelle mangfoldigheds fænomenologi, der er af størst interesse.

IV. Kritiske bemærkninger til Heideggers manglende opmærksomhed på det håndgribeliges betydning for brugstøjsanalysen

Som det ovenover blev bemærket, stiller den heideggerske brugstøjsanalyse os overfor det centrale spørgsmål om, hvorvidt den rummer en underbelyst og skjult forståelsesmodus, der transcenderer distinktionen mellem det vedhånden- og forhåndenværende (mellem den oprindelige og den afledte forståelse). I denne sammenhæng er det også væsentligt at tematisere Heideggers værdiladede behandling af forholdet mellem de to forståelsesformer. Det vedhåndenværendes værensmodus beskrives som noget utilhyllet og oprindeligt, der dog kan brydes og/eller tabes. Tabet fremstilles i V&T som et moment i den eksistentiale struktur, hvor væren træder ud af et oprindeligt og mere ideelt forhold. Spørgsmålet er, hvorvidt der er fænomenologisk belæg for denne karakteristik af forholdet mellem de to værensmoduser. Den oprindelige forståelsesmodus (*livsverden* som Husserl benævner den) udgør ikke kun en 'positiv' værensform, men kan potentielt set rumme negative forhold ved den menneskelige eksistens. I den fænomenologiske litteratur finder vi som oftest en positiv fortolkning af det heideggerske begreb om *den ontologiske differens*, hvor væren udlægges som noget, der ikke kan tilbageføres til værensarten vedhåndenværen – som en *hvadhed*, men hvis væren er bestemt som i-verden-væren (Dasein). Det er dog ikke givet, at det værendes væren udelukkende skal udlægges som positivt – som noget oprindeligt og derved mere ideelt end det værende. Den værdiladede beskrivelse af de forskellige værensmoduser kan problematiseres og endog vendes om. Kunne man ikke tænke sig, at differensen udgør et potentielt problem eller en diskriminerende faktor for bestemmelsen af det værendes værdi? Er det ikke muligt, at den anden eller det for den anden værende udlægges som en mindre oprindelig og således mindre ideel væren end den væren, der ikke kan tilbageføres til en værensart (hverken ved- eller forhåndenværen)? Hvilken værdimæssig status indtager så dette værende for væren-i-verden? Når Heidegger udlægger den eksistentiale struktur gennem brugen af værdiladede begreber i beskrivelsen af forholdet mellem de forskellige værensmoduser, er det altså grund til at indtage en kritisk distance til validiteten af disse fænomenologiske udlægninger.

Forholdene giver anledning til at reflektere over to grundlæggende problemstillinger ved brugstøjsanalysen:

- Hvad er *vedhåndenhed*?
- Kan det vedhåndenværendes *hvadhed* (forstået som dets *vedhåndenhed*) forklares som værende et eksistentiale forhold ved den menneskelige eksistens – og derved henvise til den menneskelige eksistens' *hvadhed*?

IV.1. En kritik af begrebet 'vedhåndenhed'

Bestemmelsen af det vedhåndenværende er et grundlæggende forhold ved Daseins ontologiske struktur. At dette skulle have en 'hed' (*vedhåndenhed*) – som en '*hvadhed*' – kan undre, eftersom Heidegger påpeger, at skellet mellem *athed* og *hvadhed* ikke lader

sig anvende på den menneskelige eksistens³¹. Men ved begrebet 'vedhåndenhed' kan det indvendes, at dette netop er, hvad der sker. Når man ikke kan skelne mellem *at-hed* og *hvad-hed* i eller ved den menneskelige eksistens – og da den menneskelige eksistens fundamentalontologisk må fortolkes hermeneutisk via dens eksistentiale struktur – så afkræves den hermeneutiske udlægning af vedhåndenhedens eksistentiale karakter en fundamentalontologisk tilbageførsel til forståelsens struktur. Herved burde det følge, at begrebet om det vedhåndenværendes vedhåndenhed i sig selv ikke kan antages at være et selvfølgeligt eller indlysende forhold ved det vedhåndenværende, og at det således repræsenterer en inadækvat eller udfoldet terminologi i forhold til redegørelsen for Daseins ontologiske struktur. Når der i øvrigt i V&T tales om de eksistentiale forhold, der benævnes som en 'hed' – f.eks. bevendthed eller betydningsfuldhed, – er disse begrebers hvadhed udlagt som udførligt beskrevne elementer i den fænomenale forståelsesstruktur, der konstituerer Dasein. Begrebet vedhåndenhed er dog ikke på samme måde udfoldet, men bliver blot nævnt som noget (nærmere ubestemt), der knytter an til det vedhåndenværende.

Det værende, der er udlagt som vedhånden, er i V&T ikke fortolket som en angivelse af et sagskonkret 'hvad'. Det er udfoldet som en forståelsesmæssig begivenhed. Det er et meget væsentligt forhold i V&T, at denne forståelsesmodus ikke henføres til den menneskelige eksistens' hvadhed, da dette helt grundlæggende ville stride mod den eksistentiale tilgang til værensspørgsmålet. Denne distinktion forekommer dog ikke at være helt afklaret i begrebet om *vedhåndenhed*.

Begrebet kan belyses og måske afklares gennem to perspektiveringer: Den ene lægger til grund, at vedhåndenhed er et udtryk for en bestemmelse af det vedhåndenværendes hvadhed. Den anden undersøger, hvorvidt vedhåndenhed er en forståelsesmodus, der transcenderer distinktionen mellem det ved- og det forhåndenværende.

Den første antagelse rummer den allerede behandlede problemstilling vedrørende udlægningen af en menneskelig essens i den eksistentiale struktur. Nemlig, at det vedhåndenværende – som en oprindelig forståelsesmodus – i dens essens (som dens vedhåndenhed) transcenderer den eksistentielle tilgang til den fænomenologiske undersøgelse af Dasein (Tilstedværen). At der skulle være en bagvedliggende essens i det vedhåndenværende, der så at sige skulle lede eller føre an i menneskets væren-i-verden.

Problemstillingen opstår gennem Heideggers manglende redegørelse for, hvordan *vedhåndenhed* kan tilbageføres til – eller udlægges som et element i – forståelsens eksistentiale struktur. Vender man problemstillingen om, og antager den sidst nævnte perspektivering, at *vedhåndenhed* ikke er en sagskonkret bestemmelse af det vedhåndenværendes hvadhed, men er en forståelsesmodus, der transcenderer distinktionen mellem det ved- og det forhåndenværende, står man ikke tilbage med spørgsmålet om, hvorvidt vedhåndenhed er

31 Martin Heidegger, *Nietzsche 2*, Vorträge und Aufsätze (Pfullingen: Verlag Günter Neske, 1954), 16-17.

et udtryk for essensen af det vedhåndenværendes værensmodus. Spørgsmålet bliver derimod nu, hvordan denne forståelsesmodus kan udlægges inden for den eksistentiale struktur (sådan som den udformes i V&T).

En mulig løsning på problemet er at anskue begrebet *vedhåndenhed* som et dynamisk forhold, der udspiller sig mellem brugstøjet og værket. 'Tøjet' og 'værket' har, som ovenover beskrevet, den samme værensart, men refererer dog på meget forskelligt vis til den eksistentiale forståelsesstruktur. Det utilhyllede værk kan vedblive med at være utilhyllet, selv om brugstøjet, der bærer på værkets henvisningshelhed, inden for hvilken brugstøjet kommer én i møde, bliver påtrængende og taber dets karakter af vedhåndenhed. Det vil sige, at der inden for det vedhåndenværendes forståelsesmodus foregår en dynamisk vekslen mellem brugstøj og værk, hvor 'tøjet' sådan set kan blive påtrængende og gøre opmærksom på sig selv uden, at det træder ud af dets ontologiske status som et vedhåndenværende. Værkets henvisningshelhed forbliver med andre ord oprindelig og giver brugstøjet en potentiel distance til forhåndenheden, når påtrængenheden melder sig.

I den aktuelle strygerfænomenologiske sammenhæng, hvor den perceptuelle mangfoldighed er udlagt som et ansporende forhold ved og inden for det vedhåndenværendes forståelsesmodus, anskueliggør denne udlægning af begrebet *vedhåndenhed* interessante og for en stryger dagligdags genkendelige erfaringer. Den perceptuelle mangfoldighed indgår – i forhold til både refleksionerne over hammeren (/violin) og det synæstetiske fænomen – i en henvisningssammenhæng, der danner en meget *håndgribelig* samhörighed mellem brugstøjet og værket. Den perceptuelle mangfoldighed kan med andre ord forstås som en (om end ikke den eneste) medierende faktor mellem de to analoge arter af væren.

IV.2. Brugstøjets håndgribelighed og 'værket'

Inden for denne udlægning af vedhåndenheden kan den perceptuelle mangfoldighed siges på den ene side at bevirke, at udøvelsen på strygerinstrumentet og formgivningen af dets klang gør opmærksom på sig selv som en udvidet fænomenal struktur, der dog ikke direkte udgør en *som-struktur* (hvor forståelsen af noget altid udlægges *som* noget). På den anden side er den fænomenale struktur – qua den perceptuelle mangfoldighed ikke bestemmelig som værende i sig selv – påtrængende som en mangeltilstand af noget forhåndenværende, men åbner og indlemmer netop i dens påtrængenhed brugstøjets håndgribelighed i og over for (musik-)værket. Det perceptuelle ved det håndgribelige relaterer analogt til både brugstøjet (f.eks. violin), spillet (som værk) og musikværket (den fremførte komposition) og udgør en åbenhedsopretholdende faktor i forholdet mellem de tre analoge og tidsligt sammenfaldende forhold; brugstøjet, strygerspillet og det musikalske værk. Påtrængenheden af det forhåndenværende i det vedhåndenværende er som en perceptuel mangfoldighed således ikke en mangel. Ej heller skaber den et brud i det vedhåndenværendes værensmodus. Derimod er det netop gennem at gøre opmærksom på sig selv som en udvi-

det perceptuel mangfoldighed ved det håndgribelige, hvor forhåndenheden perceptuelt og håndgribeligt trænger sig på, at det vedhåndenværende opretholder dets åbenhed.

Distinktionen mellem den vedhåndenværende og den forhåndenværende værensmodus kan på denne baggrund siges at være transcenderet. Det er netop begrebet om vedhåndenhed (og også forhåndenhed), der anskueliggør denne åbning af brugstøjsanalysens forståelsesmæssige dikotomi.

I en strygerfænomenologisk praksissammenhæng anskueliggøres dette forhold på mangfoldige måder. Når en stryger står på scenen i f.eks. en fremførelse af William Waltons bratschkoncert, vil de her nævnte forhold aktualiseres på f.eks. følgende måde. I løbet af de få indledende takter – inden solisten præsenterer koncertens hovedtema – hvor orkesteret/dirigenten angiver tempo, tonalitet, musikalsk karakter og klanglig stemningsmodus, skal solisten nå at internalisere alle disse musikalske parametre. Der er i udgangspunktet her som oftest nok tale om et forhåndenværende forhold til værket, der dog allerede i løbet af denne korte indledning ændrer karakter til noget vedhåndenværende. I løbet af bratschens første fraser bliver selve instrumentet måske påtrængende – og gør måske delvist opmærksom på sig selv. Hurtigt ændres dog karakteren af forhåndenhed til vedhåndenhed, hvor forhåndenheden af det håndgribelige – ved den perceptuelle mangfoldighed – indlejres i værket (i det klanglige og musikalske samspil med orkesteret). Den perceptuelle mangfoldighed gør her i væsentlig grad opmærksom på sig selv, men nu som noget forhåndenværende ved det vedhåndenværende (som en forhåndenhed ved det vedhåndenværende). Håndteringen af (det håndgribelige ved) instrumentet synker, som en perceptuel mangfoldighed af både forhånden- og vedhåndenhed, ned i en oprindelig værensmodus, og der konstitueres et dikotomisk forhold mellem karakteren af de to forståelsesmoduser. Det er den perceptuelle mangfoldighed ved det håndgribelige, der åbner forholdet mellem de to værensmoduser (forståelsesmoduser), og transcenderer distinktionen mellem den oprindelige og den afledte forståelse ved, at det perceptuelle udgør et forståelsesmæssigt konstitutivt forhold for både brugstøj og værk.

Qua den perceptuelle mangfoldigheds betydning for samhørigheden mellem både værket og brugstøjet, samt mellem vedhåndenhed og forhåndenhed, er den værdiladede udlægning af forholdet mellem det vedhåndenværende og det forhåndenværende ikke længere relevant, da der i denne fortolkning er tale om et gensidigt forhold mellem de to forståelsesmoduser og den perceptuelle mangfoldighed.

V. Fænomenologisk strygerpædagogik

Undervisning i strygerspil er som regel et meget tålmodighedskrævende arbejde. Inden den helt unge nybegynder (på violin ofte fra ca. 3-års alderen) behersker spillet på en sådan måde, at andre end den helt nære familie nyder at høre barnet fremføre musik, kan der gå

flere år – også for børn, der senere bliver til professionelle strygere. Vejledningen og undervisningen af både nybegyndere og viderekomne er således præget af meget langsigtede perspektiver, som dog bliver mere og mere kortsigtede jo dygtigere den studerende bliver.

Med baggrund i de foreliggende fænomenologiske refleksioner over strygerspillet kan undervisningen siges at foregå med to vidt forskellige udgangspunkter. Det ene lægger til grund, at den studerende skal lære, blive kendt med og internalisere noget, der slet ikke er en del af den studerendes erfaringsområde. Det andet lægger til grund, at det, der skal læres og beherskes må bygge på noget, der allerede er forstået. Det tager m.a.o. udgangspunkt i en ambition om, at undervisningen skal struktureres med udgangspunkt i den studerendes anskueligt givne før-teoretiske erfaringsverden/ livsverden. En erfaren underviser vil forholdsvis hurtigt kunne skaffe sig et godt overblik over den studerendes allerede forstående, f.eks. motoriske eller rytmiske, forhold til spillet. Herigennem kan den studerende ledes indenfor de rammer, som den studerendes livsverden giver mulighed for – med kun små anvisninger, med hensyn til bibeholdelsen af 'karakteren af vedhånden' – og med blik for, at *påtrængenheden* ikke breder sig – således, at spillet '*ikke kan rokkes af stedet*'.³²

Det overstående første læringsparadigme kan på den ene side siges at være negativt – idet, det tager udgangspunkt i en manglende indsigt eller kunnen –, og på den anden side positivt – idet det udtrykker et ønske om at overlevere en skjult indsigt, viden og kunnen til den heldige modtager (den studerende). Gennemgående må det dog siges at være præget af en positivt tænkt pædagogiks struktur – omsat eksempelvis i følgende udsagn: 'det er en almengyldig regel, at du skal gøre lidt mere sådan med din højre albue og lidt mindre sådan – så får du en bedre klang'.

Det andet (det fænomenologisk begrundede) paradigme må dog gennemgående siges at være præget af en 'negativ' struktur. Til trods for, at denne læringstilgang på positiv vis søger at understøtte og udvikle før-tematiske forhold i den studerendes livsverden, er den præget af, at de mange teoretiske, praktiske, musikalske eller motoriske forhold ved spillet og undervisningen (som nødvendigvis må indgå) behandles som brud (*idet de gør opmærksom på sig selv*), eller som mangel (som *påtrængenhed*). Bestemmelsen af henholdsvis det positive og det negative i denne sammenhæng skal ikke forstås som en værdiladet vurdering af, hvad det er, der er godt eller mindre godt. Betegnelserne er udelukkende en analytisk vurdering af det enkelte paradigmes pædagogiske tilgang til, hvordan praktisk musisk læring tænkes og gennemføres.³³

De mange pædagogiske forhold og fagspecifikke elementer, der gennemgående præger strygerundervisningen, kan på baggrund af den foreliggende analyse siges at falde inden for to områder. Begge er de af betydning for udviklingen af nødvendige elementer i den instrumentaltekniske og musikalske dannelse. Det ene udgør en tematisk og eksplicit teoretisk undervisningsform, der sigter mod at opøve den studerendes færdigheder inden for

32 Se fodnote 18.

33 Se også Karl Heinrich Ehrenforth, *Verstehen und Auslegen. Die hermeneutischen Grundlagen einer Lehre von der didaktischen Interpretation der Musik* (Frankfurt: Moritz Diesterweg, 1971).

områder som instrumentalteknik, interpretationslære, musikteori og musikhistorie. Det andet tager afsæt i den studerendes allerede forstående forhold til spillet, hvor den enkelte studerendes helt særlige og anskueligt givne erfarings- eller livsverden af kropslighed og forståelsesmæssige henvisningsstruktur respektfuldt behandles som en grundlæggende værdi i undervisningen.

Begge forhold synes at kræve eksplicit teoretiske færdigheder af underviseren. Det sidste fremstår dog som værende det område, hvor underviserens pædagogiske færdigheder er mest centrale. Som underviser er man i dette pædagogisk set meget fine felt naturligvis nødt til at være teoretiserende til stede. Det kræver en meget konkret opmærksomhed at forstå, fornemme og fortolke grænserne for den studerendes allerede forstående omgang med spillet eller udøvelsen.

Dette fænomenologisk forklarede forhold ved undervisningen har inden for visse traditioner været totalt negligeret. Det har resulteret i, at kun de meget talentfulde studerende gennemfører og 'overlever' længerevarende undervisningsforløb, som ensidigt er baseret på en eksplicit teoretiserende eller tematiserende overlevering af traditionen – uden respekt for, indsigt i eller medtænkning af værdien af den studerendes allerede forstående 'medgift' til spillet eller udøvelsen. Den meget talentfulde strygerstuderendes livsverden vil 'naturligvis' rumme flere af de for læreren acceptable og anerkendelsesværdige sider, der i undervisningssituationen også vil danne grundlag for et vist positivt 'flow'. Den mere almindeligt begavede studerendes livsverden vil for underviseren oftere vise sig som mangelfuld, hvilket stiller større krav til underviserens analytiske og pædagogiske evner i forhold til at behandle den studerendes livsverdensforståelse med indsigtsfuld respekt.

Afsluttende bemærkninger

I artiklen er der ikke udfoldet konkrete instrumental/stryger-pædagogiske konsekvenser af de strygerfænomenologiske analyser. Sådanne normative og konkluderende instrumental-didaktiske eller pædagogiske slutninger kræver et møjsommeligt arbejde, der ud over rent strygerfaglig ekspertise også fordrer en videnskabsteoretisk analyse af og indsigt i den lange tradition, som strygerfaget i udpræget grad hviler på. Denne tradition rummer epistemologiske indsigter og erkendelser på både det fænomenologiske, videnssociologiske og institutionelle område. Blot fordi disse (indsigter) endnu ikke eksplicit er videnskabsteoretisk artikulerede, bør de ikke overses eller holdes ud af en opdateret redegørelse for forskningsfeltets 'state of the art'. En sådan (ret omfattende) redegørelse vil i sig selv kortlægge og afdække, hvordan fænomenologiske forhold indgår i den strygerfaglige praksis (sådan som den artikuleres gennem overleveringen) – både historisk og aktuelt.